

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XII.

BARCELONA 30 DE SETEMBRE DE 1889.

NÚM. 131.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Pera'ls no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts.
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuhem dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

SESSIONS Y EXCURSIONS

- Octubre 30.—Sessió preparatoria de la excursió de Santa Coloma de Farnés á Girona, per Brunyola, Rocacorba, Adri y Cartellá.—Lectura de la memoria de la excursió á Lladó, Sant Aniol de Guja y Baget, per D. Joaquim de Gispert.
- Novembre 1 al 3.—Excursió de Santa Coloma de Farnés á Girona, per Brunyola, Rocacorba, Adri y Cartellá.
-

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

CONCA DE TREMP, VALL DEL SEGRE y Cerdanya; (oficial), 20 al 30 de Juny 1889.—(*Continuació.*)

Sortíren de Covet, á las 5 h. 15 m. de la tarde, acompanyats fins á més de mitj camí de Isona, del Rvnt. Sr. Rector, qui posá á disposició dels excursionistas una cavalcadura. Ab verdadera recansa se despediren de Mossen Homs; regraciantlo desde aquest lloch per sas moltes atencions tingudas ab nostres consocis. De Covet á Isona hi han duas horas, per camí de ferradura, venint quasi sempre de baixada, fentse vía entre conresats camps, á la

esq uerra, limitats per baixas serras plenas de vegetació; estim-
 b antse, á la dreta, lo fondal per ahont s' escola lo rieral de Covet.
 S' oviran envers aquell indret las serras de Llordá, ab son castell,
 Biscárri, St. Romá, més enllá Abella de la Conca, y l' esquerp
 montanyam d' Orcau, estreb del Boumort, que doná, abans, nom
 á la Conca. Passáren la riera de la Pedra, pujant després suaument
 la costa que conduheix á la antigua vila d' Isona, arribanthi á
 las 7 h. 30 m. Se posá en l' hostel de *can Bessó*, que, tot y ser,
 segons sembla, lo millor de la vila, no 's pot recomanar. En éll
 deguéren passar la nit. Se deuhen consignar, ab reconeixement,
 los serveys del Administrador del Sr. Moner, envers nostres
 consocis, qui 'ls atengué durant sa estada en la vila.

Las primeras horas del dia 22 las destinaren pera recórrer la
 vila de Isona, qual antiguetat es de tothom reconeguda, consi-
 derántsela com un dels punts primitivament habitats per nostres
 aborígens. Está situada á bastanta alsada, en la vessant N. de la
 vall fonda y estreta, que per aquell indret forma la Conca. La
 població es rónega, ab carrers estrets, costaruts alguns d' ells ab
 voltas, contantshi casas anteriors al sigle xvi, essent típica, entre
 aquestas, la *del Cavaller*, propia del nostre consoci Sr. Moner, en
 la que 's nota una torra y un trast d' antiguas murallas. La iglesia
 parroquial presenta una característica portada gòtica, notantse da-
 mant del ojival ingrés un rosetó, quals ojivas radiadas son talladas
 en aresta viva, disposició poch comuna. Lo tó negrós de la pedra li
 dona un aspecte de més antiguetat de la que realment té aquesta
 part del edifici. L' interior es d' una nau, ab volta apuntada, sos-
 tinguda per tres archs torals prismátichs, á modo de platabandas
 poch ressortidas, que venen apoyats en senzillas ménsulas. Acusa
 clarament ser obra del sigle xiii.

L' emblanquinat dels murs y volta li privan lo caràcter, essent
Hástima que ab la cals s' hagin tapat, impossibilitant llur lectura, las
 quatre lápidas romanas que 's troban empotradas en los montants
 del arch del presbiteri. Lo Rvnt. Sr. Rector, que al saber la arri-
 bada dels excursionistas s' apressá amablement pera aténdrels,
 planyentse també de semblant estat de cosas, prometé netejar
 ditas lápidas, fentlas així visibles. Los ensenyá una bona capa
 pluvial del any 1632, ab las estolas y caputxó ricament brodats,
 únich que, digué, conservava d' antich en son poder.

Acompanyats de dit senyor, recorregueren la vila, notant altra làpida romana en lo mur exterior de la iglesia; mes, ahont se 'n conservan en bon estat, y en nombre de cinch, es en la font de la vila, típica construcció del sigle passat.

Se despediren los excursionistas del Rvnt. Sr. Rector, qui los hi facilitá una carta de recomanació pera 'l de Conques, ahont se dirigíren á las 9 h. 45 m., llogant cavallerías, atés que la forta pluja que durant la matinada caygué, posá intransitables los camins.

Quasi planer en tota sa extensió es lo camí que comunica Isona ab Conques, ovirantse arreu l' esplet dels camps y feixars que s' esgrahonan en las vehinas serras. A las 9 h. 30 m. s' arribá al ultimament citat poble, d' aspecte menys rónech que Isona; essent de notar sa espayosa plassa, qual enrajolat y planíssim sol la fá semblar una grandiosa era, á la que mira, á una y altra banda, un rengle de casas; ocupant un de sos extrémns los murs de la iglesia, y l' altre resta descobert; ovirantse un bell panorama d' aquella part de la Conca. La iglesia es románica, molt pintada, sense cap carácter artístich. Es d' una nau ab volta apuntada, y ample crehuer, habilitat pera duas capellas fondas, venerantse en la de la dreta, la devota Imatge del St. Crist. Es aquesta una notabilíssima escultura del sigle XIII ó XIV, obra de transició entre la manera bisantina y 'l místich realisme dels artistas mitjevals. La gran devoció que inspira en tota la comarca, assegura per llarch temps la conservació de tan remarcable escultura. Se diu que es procedent de Covet.

Un verdader tresor en indumentaria religiosa se guarda á Conques, pertaneixents alguns terns y draps al sigle XVI, ricament brodats ab sedas de color y or: tot lo que fou, ab molta amabilitat, ensenyat als excursionistas per los Reverents Rector y Vicari, reunintse á la visita un nombre considerable de vehins del poble, no menys admiradors d' aquellas joyas.

En una hora escassa se trasladaren nostres consocis desde Conques á Figuerola d' Orcau, ovirant dalt d' un serrat, no molt llunyá, la fosca mola del castell d' aquest nom, dominant un aspre territori, ahont antiquíssimas habitacions trogloditas parlan d' una civilisació primitiva en aquells apartats indrets de nostra terra.

La iglesia de Figuerola es d'aspecte rónech y, sense ésser més antiga que las visitadas, sembla més vella. Presenta un portal senzill, adovellat, ab un petit guardapols ó pestanya, surmontat per un ull de bou y tosca espadanya. L'interior lo forma una reduhída nau, ab capellas laterals y baixa volta sostinguda per archs torals. Damunt del arch del ábside s'obra un rosetó d'escás diámetro. Rés crida l'esment en lo temple, fora de sa construcció ben determinant de la XIII.^a centúria. Lo senyor Rector, ab tota complacencia, mostrá algunas joyas, poch remarcables, dels sigles XVII y XVIII.

Detinguts bona estona á Figuerola per una forta ruixada, se dirigíren, al fi, los excursionistas cap á Tremp, á la una del mitj-día, trobant, á més de mitj camí, lo riu Gavet, que degué passarse, guanyant sa ribera oposada. Los marges d'aquest riu son sumament margosos de forta entonació roja, notantse arreu considerables esllavissadas, passant lo camí, en cert indret, ben prop d'una d'ellas, á bastanta alsada de la corrent. A una hora d'haver eixit de Figuerola, trobaren la carretera de Tremp, que seguíren cosa de mitja hora, deturantse al lloch de Vilamitjana, á la r. b. 30 m., obligats per la xardor que feya, deguda á las ardents ulladas del sol que, llavors deixavan passar las espessas bromas que rodolavan per l'espai.

Aquell poble, sitiát al costat de la carretera, té un aspecte més modern, conservant sa antigua iglesia, obra dels Templaris. Sa fatxada es una reproducció, si bé més reduhída de proporcions, de la de la Espluga de Francolí. Son interior es senzill y pobre; té una nau ab volta apuntada, tapant l'ábside un retaule d'últims del sigle xv, pintat sobre fusta y adornat ab travalls de tallista, empero tan malmés tot, que causa llástima.

Al cayent de la tarde, á peu, y seguint la carretera, se dirigíren los excursionistas á fer nit á Tremp. Sumament agradable es lo panorama que desde aquell indret se gosa. L'ample llit del Noguera Pallaresa; la extensa planuria verdejant d'hortas, conreus y arbredas; la serras d'áspres entonacions ahont s'oviran lo desdixat Puigcercós, lo rónech poble de Palau y l'histórich lloch de Mur, ab son antiquíssim monastir; los alterosos montanyams del Montsech, ab lo fantástich pas *dels Terradets*, que engoleix las

ayguas d' aquell riu; los serrats de Sta. Creu y de Neret, que comprimeixen estreta vall; la vermellosa singlera ahont s' hi aboca primparat en son cayre lo poble de Talarn; la románica ermita de St. Antoni confonentse en lo terrer; més enllá la ribera de Boix, vigilantho lo colossal serrat de St. Corneli; tot se desplega amplament á la contemplació del viatjer, fent d' aquell recés de nostra terra, un dels punts més agradívols de la Catalunya ponentina.

Salvat l' ample llit del Noguera per lo pont, que recentment s' ha bastit, y desde qual lloch s' aixampla grandió lo panorama, després d' un revol de la carretera, se puja suaument lo serradet en que s' assenta la antiga vila de Tremp, ahont s' hi arribá á entrada de fosch, posant los excursionistas en la recomanable fonda del Univers.

En lo matí del dia 23 se visitá la població, bastant modernisada; recordant altrás centurias duas vellas torras y un trast de muralla, adossat al ábside de la iglesia parroquial, formant aquestas construccions un bell conjunt; veyentse allí propera una mutilada creu de terme, que surmonta un pesat pedestal modern.

Acompanyats pel Rvnt. Mossen Prats, delegat de la ASSOCIACIÓ, visitáren la espayosa iglesia, obra del sigle XVI, ahont s' hi notan tres picas pera la aygua beneyta, formadas per grans capitells bisantins; lo preciós quadro de Viladomat, representant la Baixada del Esperit Sant, en forma de llenguas de foch, al Apostolat; y la notable Imatge de Ntra. Sra. de Pallars, que 's venera en l' altar major, á la que se li atribuheix més antiguetat de la que revela la escultura. Resta de la vella iglesia, tal vegada, la capella lateral de la dreta, al peu del presbiteri, induptable obra del sigle XIII; notantse en lo mur esquer d' aquell una curiosa lauda sepulcral, d' un prelat urgellés, feta de rajolas de Valencia.

A las 3 h. 25 m. de la tarde, ab tartana, partíren de Tremp pera retornar á Artesa de Segre. Fá la carretera suavíssima pujada, en sos primers kilómetres, després d' haver sortit de Tremp y guanyat lo pont sobre 'l Noguera; seguint lo marge esquer d' aquest, si bé á certa distancia, pera deixarlo, ben tost, passat un revol, al guanyar la pujada d' una de las serras desvaneras del Montsech. Desde aquest punt fins passat St. Salvador de Toló, la

costa es molt soptada, salvantse lo gran desnivell ab voltas y més voltas, permetent disfrutar, durant bella estona, á la esquerra, l' extens panorama de la Conca, en son indret Norest, tancant al lluny l' amplíssim espay los Pirineus. Per un pont se salva la riera d' Orcau ó de Figuerola, qual cinta platejada brilla al fons de la vall, confonentse ab lo riu Gavet, qual corrent ompla de remoreig aquells solitaris indrets. Agrupats en las vessants dels serrats propers, y dominantse á vol d' aucell, s' oviran los llochs visitats lo dia anterior, lo caseriu de Bastús, Abella de la Conca sota enormes singlaras, y algunas escampadas casas, mitj confosas entre 'ls plantius, boscos y 'l rocallós territori d' aquella rústega encontrada, llistada en part per lo camí vell de Tiemp á Artesa, que baixa de St. Salvador de Toló, y passa per Vilanova y Aletorn. Fondíssim barranch voreja la carretera durant una llarga estona, fins á las envistas de St. Salvador, á qual poble s' arriba després de revoltar per bastant rato sota 'l cim de Toló, ahont s' hi encimbellava en altre temps lo castell d' aquest nom, y desde quin punt se disfruta una superba vista. Abans de deturarse en aquell poble, passa lo camí per un ample racés de vegetació, arbreda y conreus, arribánshi per fi á las 6 h. 15 m.

Se cambiá 'l tiró del carruatge y, després d' uns 20 minuts, tornáren á empendre la marxa, ovirantse al fons de la vall lo lloch de Meroya y més enllá lo torrent del *Mas de Guillém* assolint á las 8 lo *Cap de la costa*. Admirable, sobre tota ponderació, fou l' espectacle de la posta del sol desde aquella altura, dominantse un esplendent panorama, á qual bellesa contribuían lo cel puríssim d' opalinas entonacions, las serraladas inmensas destacant sobre l' espay llurs enérgicas siluetas, y 'l terror, que al fons de la vall s' anava enbolcallant d' indecisas ombres, arrebosantse en moradencas fumiselas. Presidint lo sublim conjunt, allá, molt lluny, s' ovirava la testa sobirana del *Maladetta* damunt la purpurina nuvolada que 'ls últims raigs del sol pintavan de ruents colors. La nit, apagá de sopte tant soberana visió. Altra no menys fantástica se desplegó al deixar lo *Cap de la costa*. Com si la estelada del cel hagués devallat á la terra, arreu brillejavan innumbrables punts lluminosos, aprop uns, lluny altres, enfilats per las montanyas ó en lo fons de la planura,

destacantse en mitj de la fosca. Eran *los fochs de St. Joan*, per escáures la vigilia de semblant diada.

Fet un curt paro en l'hostal de Folqués á las 9, se passá als 45 minuts per Montargull, arribantse á las 11 de la nit á Artesa.

Havent hagut de retornar á Barcelona los Srs. Faura y Casades, continuá lo Sr. Auléstia l'itinerari de la excursió, dirigintse d'Artesa de Segre á Pons, lo nit del 23 al 24 y emprenent desde aqueix darrer punt la marxa cap á la Seu d'Urgell.

Lo viatge entre Pons y la Seu que dura una jornada completa, se fa part per la carretera en construcció, y part per lo camí vell; sense que l'excursionista lo trobi pesat; tanta es la bellesa é imponent magestat que la naturalesa hi desplega en los més variats paisatges.

Sortí, lo Sr. Auléstia, de Pons en lo cotxe-diligencia, á las 4 de la matinada del 24, seguint per la carretera que voreja la ribera esquerra del Segre. Está allí la vall del riu tancada á una banda y altra per montanyas, algunas talladas en single sobre l'aygua, altres terminanhi en onduladas vessants, cobertas de conreus, entre las que s'obran altres, petites, valls que portan al Segre las corrents del interior. Es bonich, en aquella hora del matí, l'aspecte de la conca perdentse al fons entre revolts, com si las montanyas li tanquessin lo pas, y 'l del riu qual ampla corrent, que en alguns punts sembla inmóvil, reflecta la atapahída verdor de sas voreras. Després de Pons, se troban al peu de la carretera, los pobles de Miralpeix, Tuirana y Castellnou de Basella, (ahont ha de sortir la carretera de Solsona) á curtas distancias. A las 6 feu alto 'l cotxe en la *Casilla* de peons caminers. Se torná á empendre la marxa á las 6 h. 15 m. travessant per un bon pont la Ribera Salada que porta sas ayguas del E. N. E.; se passá, á la vista de Sta. Llúcia y Peramola, que quedan á la banda dreta del riu, y s'arribá á las 7 á Oliana. En aqueis indreis la vall s'aixampla considerablement, extenentse, desde las ayguas del riu fins al peu dels puigs vehins, ufanosas hortas, entre las quals s'assehuen los pobles citats.

A curt tret d'Oliana, s'avansan las montanyas per dreta y esquerra com si volguessin tancar lo pas del Segre, y comensa un estret congost d'unas 5 horas d'extensió. Es lo punt ahont lo

riu ha degut obrirse pas per entre l' arreplech y conjunció de las alterosas serras del Montsech y del Boumort, que hi tenen llur extrém oriental, y las darreras y més meridionals estribacions del Cadi. La inmensa mola de roca colcárea allí formada en la época terciaria, fou oberta en gegantina escletxa per una revolució geològica; y són llit ombrívol, que doná pas á las ayguas del llach de Cerdanya al precipitarse en lo d' Urgell ó mar d' Aragó, ha sigut rosegat durant centenars de sigles per la corrent brunzidora, que l' ha anat enfondint, enfondint, constituhint lo congost que ab prou feynas deixa pas á la carretera, oberta á tall d' escoda entre sos revolts. L' aspecte d' aquest pas, en tota sa extensió, es de una grandiositat que arriba á voltas á encongir l' esperit, y que fá admirar sempre la sublimitat de la naturalesa.

Al entrar en la gorja, á las envistas d' Oliana, la carretera, sempre per la banda esquerra del riu, ha tingut de formarse un relleix en lo single aplomat sobre aquell á gran alsada; seguíntlo un curt tret. A las 8 se passava á la vora dreta per un pont d' un sol ull; y, presentant lo fondal un aspecte cada volta més selvátich, á las 8 h. 45 m s' arribava als *Esplovins*. En aqueix punt acaba la carretera; y així s' anomena per los molts dolls d' aygua que 's desprenen dels rocosos marges y cahuen al riu ab gran remoreig. Allí hi ha un hostel, que ab prou feynas ha pogut edificarse entre la carretera y 'l riu, ahont s' acostuma á esmorzar. Hi ha sempre disposadas cavalcaduras pera continuar lo camí fins á la Seu.

(Continuará.)

NOVAS

Han sigut cedits á la ASSOCIACIÓ 'ls objectes y obras següents:

Per lo Dr. D. Nicolau Perez y Gimenez; *Bosquejo climatológico é hidrológico de la estacion termal de San Hilario Sacalm (Gerona)*, per lo propi donador, Barcelona 1888. Per D. E. Contamine de la Latour: *Sarrasin, Moine et Martyr (1156)*, légende catalane de Víctor Balaguer, extraite des Contes Espagnols, de E. Contamine de Latour et R. Foulché-Delbosc, Paris 1889 — Per D. Joseph Llorens y Riu, per encarrech de D. Francisco Pozo, soci delegat en la República del Salvador (América): una cara d' ídol *Neque*, trobada en las ruinas de Copán (Honduras) y un lacrimari índich, trobat en una tomba.